

УДК 336

О. В. ХМЕЛЕВСЬКИЙ, Н. В. КУЦА
Хмельницький національний університет**РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ НАСЛІДКОВОГО ВПЛИВУ
СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ**

У статті розглянуто основні аспекти впливу світової фінансової кризи на макроекономічну ситуацію в Україні, з яких зроблено акцент на інфляційні процеси, обсяги іноземного інвестування та стан грошово-кредитної сфери; за проведеним статистичним аналізом здійснено узагальнюючу характеристику поточного економічного стану країни.

The article reviews the main aspects of the global financial crisis on the macroeconomic situation in Ukraine. Particular attention is paid to the analysis of inflation, the volume of foreign investment and the monetary sphere. The generalizing conclusions that characterize the current economic situation in the country was done on the basis of statistics analysis.

Ключові слова: макроекономічна ситуація, світова фінансова криза, економічний стан країни.

Постановка проблеми. Сучасний стан економічного розвитку в Україні перебуває у тісній наслідковій взаємодії зі світовою фінансовою кризою. Виникає необхідність у розгляді основних показників економічної діяльності та оцінці економічної ефективності сучасної монетарної та фінансової політики України. Зокрема, привертають увагу інфляційні процеси та мінімальна ціна споживчого кошика, обсяги кредитування та депонування населення і юридичних осіб, а також рівень прямого та портфельного інвестування в Україну за галузями та секторами.

Аналіз останніх досліджень. Показники економічної діяльності і їх порівняльна оцінка представлені Національним інститутом стратегічних досліджень [1], Національним Банком України [2] та Державним комітетом статистики в останніх публікаціях економічних видань. Дослідження сучасного стану посткризового розвитку України представлено в авторських статтях О. Орхіменка [3], В.Ф. Януковича [4], В. Яреги [5], що надає можливість подальшого узагальнення проявів та дослідження окремих аспектів впливу світової фінансової кризи в Україні на макроекономічному рівні. Разом з тим, проведені дослідження, вказуючи тенденції розвитку, переважно включають фазу, що сягає середини трьох кварталів минулого року, залишаючи поле для розвідки та узагальнення макроекономічної ситуації в поточному періоді.

Мета статті – дослідити наслідки безпосереднього впливу світової фінансової кризи на економічну ситуацію в Україні, зокрема, сучасну ситуацію в банківському секторі та грошово-кредитному ринку, інвестиційний клімат у країні на основні макроекономічних показників.

Виклад основного матеріалу. Здійснюючи узагальнення виявлених Національним інститутом стратегічних досліджень тенденцій світової економіки та їхнього впливу на економічну динаміку в Україні, важливим є висновок про те, що основною посткризовою тенденцією економічної політики є перегляд та зміна моделей економічного зростання. Загалом напрямом змін характеризується як перехід до економічної моделі, що ґрунтується на пріоритетності внутрішнього споживання для країн, що розвиваються, та конкурентоспроможності і фінансової стійкості – для розвинутих країн. Проте іншою, більш загрозливою тенденцією сучасної світової економіки за проведеним вказаною інституцією вивченням, є уповільнення економічного зростання як у розвинутих країнах, так і у країнах, що розвиваються [1].

Разом з тим, станом на кінець 2011 – початок 2012 року зростання реального ВВП склало 5,2% (порівняно з прогнозованими 4,5%), збільшилася чисельність зайнятого населення в економіці до 20,6–20,4 млн осіб та знизився рівень безробіття до 7,6–8,1 %, відбулося зростання реальної заробітної плати на 4% [3].

Отже, на початку 2012 року спостерігається позитивна динаміка приросту ВВП та наповнення Державного бюджету коштами, що суттєво зменшить у майбутній перспективі дефіцит останнього у звітному році. Збільшення зайнятості населення свідчить про зростання купівельної спроможності населення, підвищення рівня добробуту якого забезпечується за рахунок збільшення заробітної плати. В свою чергу, названі три чинники забезпечують покращення соціального стану в країні.

Що стосується ринку кредитування, то згідно з даними НБУ за період 2011 року банки видали нових кредитів з урахуванням пролонгованих на суму 1206 млрд грн, 93% боргових зобов'язань отримали юридичні особи, однак лише 7% припадає на долю фізичних осіб. Можливо, така ситуація, що спричинена іпотечними кредитами, котрі будуть короткостроковими (до 5 років) із середньою ставкою 16-17 %, може зберегтися і в 2012 році. Основним напрямом кредитування населення залишаться споживчі позики, відсотки за якими істотно знизяться через поживлення конкуренції між банками у сфері надання таких послуг. Якщо на поточний момент середні ставки за споживчими кредитами (дані НБУ) складають 28,2%, то

в 2012 році прогнозується падіння до 26,5–25% [6]. Відзначимо, що ринок кредитування в Україні є досить специфічним, адже на відміну від європейського, тут переважають короткострокові споживчі кредити, попит на які залишається надзвичайно стійким, а відсоткові ставки порівняно високими. Низький рівень задоволення кредитами фізичних осіб свідчить про дуже обережну політику банків. Іншою підосною такої ситуації є досі високий, у порівнянні з докризовими роками, рівень облікової ставки НБУ, вона також спричинена залишковою недовірою населення до комерційних банків у сфері депозитування, хоча завдяки виваженій політиці НБУ та комерційних банків відмічаються прояви позитивної динаміки.

У січні поточного року спостерігалось традиційне для початку року зниження ділової активності з відповідним уповільненням динаміки грошово-кредитного ринку. Водночас, на тлі зменшення вартості залучених банками коштів та наданих ними кредитів мало місце зростання депозитів фізичних осіб: протягом місяця кошти на депозитних рахунках фізичних осіб збільшилися на 2,4% – до 314,7 млрд грн, причому в національній валюті вони зростали швидше (2,6%), ніж в іноземній (2,1%). Натомість залишки на депозитних рахунках юридичних осіб знизилися на 5,2% – до 172,2 млрд грн, що призвело до незначного зменшення загального обсягу депозитів банківської системи (на 0,5% – до 486,9 млрд грн). Це відбулося за рахунок певного зниження коштів у національній валюті (на 1,1%), за незначним зростанням в іноземній (на 0,4%). В свою чергу, зменшення коштів на депозитних рахунках вплинуло на динаміку грошової маси, обсяг якої в січні зменшився на 1,5% – до 675,0 млрд грн.

Загальний обсяг кредитних вкладень у січні зменшився на 0,8% – до 787,2 млрд грн.. Водночас зафіксовано зростання (на 1,0%) залишків за кредитами, наданими фізичним особам у національній валюті та юридичним особам в іноземній валюті (на 0,8%). В тому ж періоді відбулося зниження відсоткових ставок. Так, середньозважена вартість кредитів в національній валюті знизилася до 15,6% річних (з 17,2% у грудні 2011 року), натомість в іноземній валюті вона дещо зросла – до 8,6% (з 8,4%). Середньозважена вартість депозитів у національній валюті зменшилася в січні до 10,3% (з 11,1%), а в іноземній валюті – до 4,8% (з 5,7%).

За прогнозами очікується зниження кредитних ставок комерційними банками після зниження ставки рефінансування НБУ, яке відбудеться за рахунок налагодження автоматичного механізму рефінансування банків за зниженими ставками – трансмісійного механізму перерозподілу грошей в економіці. Це сприяє тенденції поступового зниження вартості коштів за кредитними операціями у національній валюті: з початку 2012 року середньозважена ставка за гривневими кредитами знизилася з 17,2% до 15,3% [6].

Отже, початок 2012 року відмічений традиційними процесами спаду ділової активності з відповідним уповільненням динаміки грошово-кредитного ринку на тлі зменшення вартості залучених банками коштів та наданих ними кредитів, що ескортувалися зростанням депозитів фізичних осіб. Такі ознаки, що в більшості проявів за нашими спостереженнями відповідають докризовим, характеризують, як вбачається, зменшення впливу посткризових наслідків на макроекономічну ситуацію України.

Що ж стосується інфляційних процесів, завдяки стриманій монетарній та фінансовій політиці у січні 2012 року інфляція склала 6,6%. Завдяки стримуючому впливу укріплення номінального ефективного обмінного курсу гривні (на 8,1% за рік) зростання вузького базового ІСЦ уповільнилося за підсумками 2011 року до 2,2%. Зростання не базового ІСЦ у річному вимірі після досягнення максимуму 17,1% у червні 2011 року продовжило уповільнюватися до 0,1% у січні 2012 року. Основним фактором наведеного стало продовження здешевлення сирих продуктів (5,3% за 2011 рік) за рахунок ефекту високого урожаю 2011 року. Базова інфляція в Україні в січні 2012 року склала 0%, а в річному вимірі вона сповільнилася до 6,6% з 6,9% за підсумками грудня 2011 року. Також Держстатом додано 39 товарів до переліку компонентів розрахунку інфляції, чим мало місце збільшення обсягу споживчого кошика громадян з 296 до 335 компонентів. Варто зазначити, що вказані зміни мали місце у зв'язку з тим, що статистичне відомство один раз на п'ять років через зміни в структурі споживання населення переглядає перелік товарів і послуг, що включаються в споживчий кошик для розрахунку індексу споживчих цін [7].

Уповільнення світової економічної активності продовжує чинити тиск до зниження цін на продукцію основних експортоорієнтованих виробництв, що сповільнило зростання до 11,8% у річному вимірі. Зменшення ІЦВ на 0,8% у січні 2012 року відбулося головним чином внаслідок здешевлення продукції добувної промисловості на 4,9% (-0,6 в. п. – внесок в зміну ІЦВ за місяць) [6].

Отже, станом на січень 2012 року відбулися позитивні зміни у зменшенні темпів росту інфляції, що символізують певну стабілізацію на споживчому ринку та зміцнення позиції національної грошової одиниці.

Іншим вирішальним елементом визначення ефективної діяльності уряду щодо подолання наслідків фінансової кризи є ступінь обслуговування та розмір державного боргу України. Згідно з даними закладеними у Державному Бюджеті 2012 року розмір дефіциту (без врахування дефіциту НАК «Нафтогаз» та Пенсійного фонду) зріс на 1 млрд грн до 25,1 млрд грн, залишаючись у допустимих межах, тобто не більше 3% від ВВП, включаючи дефіцит НАК «Нафтогаз» та Пенсійного фонду. Обсяг державних запозичень визначено на рівні 98,5 млрд гривень, ця сума розрахована і на неринкові розміщення ОВДП на суму 12 млрд грн.. Отже, передбачається нарощування обсягів запозичень й збільшення граничної величини державного боргу порівняно з попереднім планом, що суперечить середньостроковій стратегії уряду й

послаблює фінансову стійкість країни в умовах звуження перспектив залучення наступного траншу позики від МВФ у 2012 році та погіршення ситуації на зовнішніх ринках через боргову кризу в ЄС. Нагадаємо, що граничний обсяг державного боргу на 2012 рік встановлено в сумі 415,3 млрд грн, коли у 2011 році цей показник склав 375,6 млрд грн.

Що стосується істотних змін, закладених у Держбюджеті на 2012 рік, то протягом наступного року зупинено виплату колишнім депутатам ВРУ матеріальної допомоги в розмірі зарплати працюючого парламентарія на період його працевлаштування і 50% зарплати в разі неможливості працевлаштування; виплату матеріальної допомоги депутатам на оздоровлення у розмірі подвійної місячної зарплати; виплату допомоги в розмірі 12 місячних посадових окладів працюючого депутата у разі виходу на пенсію. Крім того, призупинено дію пільг, які дозволяють депутатам-пенсіонерам користуватися раз на рік залізничним, водним, повітряним або автомобільним транспортом, а також отримувати путівки для лікування. Також передбачається припинення дії норм про обов'язкове державне страхування життя і здоров'я депутатів; забезпечення їх путівками для санаторно-курортного лікування; виплати одноразової грошової компенсації для створення належних житлових умов. Це, безумовно, позитивні зміни щодо соціальної та суспільної орієнтованості політики країни. Також на 2012 рік передбачено додаткові ресурси бюджету на вирішення питань соціального характеру, які спрямовуються, у першу чергу, на запровадження нових розмірів мінімальної заробітної плати, підвищення окладів працівникам бюджетних установ, на що виділено 16,2 млрд грн; здійснено збільшення допомоги сім'ям з дітьми – 3,8 млрд грн; на збільшення пільг та субсидій на оплату житлово-комунальних послуг і компенсації за пільговий проїзд відведено 1,1 млрд грн; закладено встановлення надбавки в розмірі 20% посадового окладу педагогічним працівникам; передбачено додаткові кошти на збільшення видатків на комунальні послуги та енергоносії у розмірі 2 млрд грн. Слід зауважити, що у 2012 році на 12%, або 18,5 млрд грн збільшаться видатки на оплату праці працівників бюджетної сфери – до 159,4 млрд грн.

Наступним важливим показником подолання наслідків фінансової кризи для України є відновлення темпів інвестування. Прямі іноземні інвестиції станом на 01.01.2011 склали 44,708 млн. дол., з них найбільша частка відійшла у сектор фінансової діяльності у розмірі 15059,5 млн дол., на операції з нерухомістю припало 4754,1 млн дол., переробній та добувній промисловості надійшло 12488,1 млн дол. та 1207,7 млн дол. відповідно. Що стосується сфери транспорту та зв'язку, то було інвестовано 1628,7 млн дол. Найменш привабливим залишається сільськогосподарський сектор, адже прямих іноземних інвестицій було здійснено у розмірі 833,7 млн дол.

Головними країнами-інвесторами, на які припадає майже 84% загального обсягу інвестицій з ЄС, є Кіпр – 12 млрд 645,5 млн дол. (32,1% загального обсягу інвестицій з країн ЄС), Німеччина – 7 млрд 386,4 млн дол. (18,7%), Нідерланди – 4 млрд 822,8 млн дол. (12,2%), Австрія – 3 млрд – 423,1 млн дол. (8,7%), Велика Британія – 2508,2 млн дол. (6,4%) та Франція – 2 млрд 230,7 млн дол. (5,7%).

Значні обсяги прямих інвестицій з країн ЄС зосереджено на підприємствах промисловості (33,4%). У фінансових установах акумульовано 33,1% прямих інвестицій, в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям – 11,0%, у комерційних підприємствах авторемонту, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 9,3%.

Так, інвесторами з Кіпру до підприємств промисловості інвестовано 3 млрд 394,6 млн дол. (26,8% загального обсягу інвестицій з країни), до фінансових установ – 2 млрд 749,5 млн дол. (21,7%), до організацій, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям – 2 млрд 252,3 млн дол. (17,8%). З Німеччини та Нідерландів до підприємств промисловості надійшло 5 млрд 287,5 млн дол. (71,6%) та 2 млрд 015,0 млн дол. (41,8%) відповідно. Інвесторами з Австрії та Франції найбільше інвестицій внесено до фінансових установ – 2 млрд 456,1 млн дол. (71,8%) та 1 млрд 900,3 млн дол. (85,2%) відповідно. З Великої Британії в організації, які здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям, інвестовано 568,6 млн дол. (22,7%), у підприємства промисловості – 549,4 млн дол. (21,9%), до фінансових установ – 462,7 млн дол. (18,4%), а також у підприємства торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 437,8 млн дол. (17,5%).

Обсяг інвестицій з України в економіці країн ЄС на 31 грудня 2011 р. склав 6 млрд 517,5 млн дол., або 94,5% загального обсягу інвестицій з України (на 1 січня 2011 р. – 6 млрд 523,9 млн дол., 95,0%) (рис. 1) [7].

Отже, приріст прямих іноземних інвестицій на 1% стимулює приріст ВВП на 0,4% [5].

Задля покращення інвестиційного клімату в Україні та приваблення вільного фінансового капіталу в Україну 6 квітня 2011 року було прийнято Інвестиційну реформу, основні напрями якої передбачають усунення бюрократії і корупції, що спричиняють жорстку урегульованість економіки та ізоляцію від міжнародних правил, стандартів і капіталу; активізацію державного капіталу; ефективне використання бюджетних коштів; надання інвестиційних пропозицій, що відповідають міжнародним стандартам; збільшення поінформованості в світі про Україну та її економічний потенціал; побудову механізму персонального супроводу стратегічних інвесторів; застосування на практиці проектів державно-приватного партнерства, реалізацію Закону України "Про концесії" [8]. Цим самим прийнято важливий крок щодо

активізації притоку іноземного капіталу на терени України та відновлення інвестиційної привабливості нашої країни.

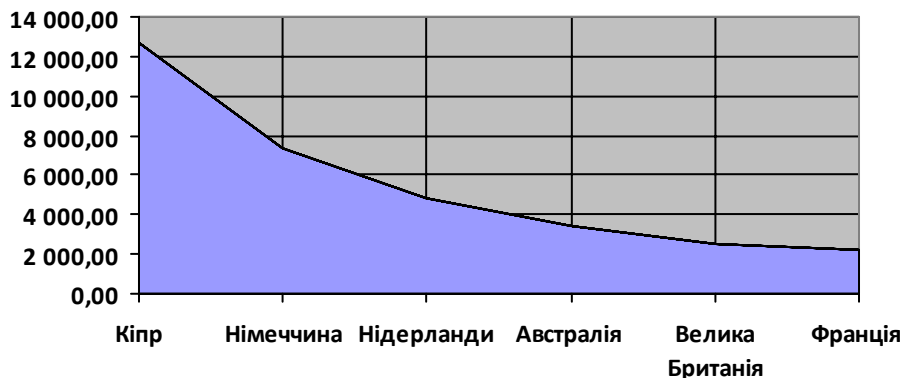

Рис. 1. Обсяг прямих іноземних інвестицій згідно з країнами надходження [7]

Висновки. Узагальнюючи проведені дослідження, доцільно відмітити, що до основних показників розвитку економіки України на 2012 рік у контексті наслідків впливу світової фінансової кризи слід віднести такі характеристики, як збільшення попиту на валютному ринку; активізація кредитування банківською системою реального сектору економіки; проведення в бюджетній сфері політики, спрямованої на підтримання реального сектору економіки на фоні виважених дій щодо підвищення соціальних стандартів; зниження темпів інфляції та притік прямих іноземних інвестицій до реального сектору економіки. За останній рік відбулося істотне зміцнення банківської системи та небанківських фінансових установ, знизилася ризикованість кредитування населення, відбулося поживлення у депозитуванні.

Таким чином, на основі зробленого дослідження можна стверджувати, що до основних чинників, що впливають на макроекономічну ситуацію країни у посткризовому стані у 2012 році, належать:

- політика НБУ щодо подальшого стимулювання та розвитку банківського сектору, грошово-кредитної ситуації та рівня кредитування фізичних та юридичних осіб.
- покращення інвестиційного клімату та перегляд інвестиційної політики у країні, що має безпосередній вплив на розвиток реального сектору економіки.
- зниження рівня інфляції, що прямо впливає на соціальний захист населення та цінову політику, шляхом зміцнення позиції гривні до американського долара та зменшення внутрішнього боргу країни перед населенням.
- затвердження бюджету на 2012 рік та закладені у нього розміри коштів на фінансування усіх сфер економіки та соціального забезпечення.

Разом з тим, не слід забувати про існуючу небезпеку високого рівня боргових зобов'язань на всіх сегментах ринку, в тому числі і державних зобов'язань; все ще недостатній обсяг інвестицій. Окрему увагу потребує Бюджет на 2012 рік, адже базується він на прогнозованих результатах реформ, які навіть за найоптимістичніших прогнозів не принесуть бажаних результатів у 2012 році.

Література

1. Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації [Електронний ресурс]. – К. : НІСД, 2011. – 66 с. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/public/File/2012_nauk_an_rozrobku/postkryz
2. Про розміщення аналітичної записки «Аналіз інфляції в січні 2012 року» / НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=106426&cat_id=55838
3. Охріменко О. Фінансовий ринок України-2012: прогнози і перспективи [Електронний ресурс] / Охріменко О. – Режим доступу : <http://economics.unian.net/rus/detail/114656>
4. Янукович В.Ф. Інвестиційна реформа [Електронний ресурс] / Янукович В.Ф. – Режим доступу : http://www.ukrproject.gov.ua/sites/default/files/files/Invest_Reforma_UKR.pdf
5. Ярега В. Основні тенденції грошово-кредитного ринку України за лютий 2012 року [Електронний ресурс] / Ярега Віталій. – Режим доступу : <http://bank-ua.com/trends/cash/>
6. Інфляцію в Україні рахуватимуть по-новому [Електронний ресурс] / ТСН. – Режим доступу : <http://tsn.ua/groshi/inflyasiyu-v-ukrayini-rahuvatimut-po-novomu.html>
7. Обсяг прямих інвестицій в економіку України з країн ЄС за 2011 р. виріс на 11,2% [Електронний ресурс] / РБК-Україна. – Режим доступу : <http://www.rbc.ua/ukr/newsline/show/obem-pryamih-investitsiy-v-ekonomiku-ukrainy-iz-stran-es-19032012170800/>
8. Інвестиційна реформа в Україні [Електронний ресурс] / Державне агентство з інвестицій та

УДК 338.2

В. В. ДЖЕДЖУЛА

Хмельницький національний університет

ОБҐРУНТУВАННЯ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМКІВ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто стан енергоспоживання машинобудівних підприємств. Запропоновано методику обґрунтування пріоритетних напрямків енергозбереження.

Power consumption of machine-building enterprises is considered. It is offered a technique of justification of priority ways of energy saving.

Ключові слова: енергозбереження, промислові підприємства, енергетичні діаграми.

Постановка проблеми. Вибір енергозберігаючих заходів для промислового підприємства здійснюється на основі детального економіко-енергетичного обстеження виробничих і допоміжних енергоспоживаючих ланок підприємства. Проведення економіко-енергетичного обстеження підприємства повинно, у першу чергу, здійснюватися у певних економічно обґрунтованих пріоритетних напрямках. Обмеженість підприємства у коштах і велике розмаїття енергогенеруючих, енергоспоживаючих і передаючих ланок, які функціонують з певним завантаженням і періодичністю, накладають обмеження на проведення обстеження. Дослідження всіх ланок, підсистем і систем у динамічному режимі потребує великого штату енергоаудиторської групи, значного часу і коштів. Зазвичай ґрунтовного дослідження всіх напрямів енергоспоживання не потрібно, тому що основна маса енергетичних і відповідних їм фінансових потоків зосереджена у певному достатньо вузькому спектрі. Рівень енергоефективності промислового підприємства, напрямки проведення енергозберігаючих заходів, енергоємність продукції визначаються на основі аналізу ефективності споживання вхідної енергії. Сучасні промислові підприємства функціонують у нестійкому фінансовому середовищі, що ускладнює процес вивчення енергоспоживання. Постає задача дослідження енергофінансових потоків підприємства і на основі їх аналізу вибору пріоритетних напрямків економіко-енергетичного обстеження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання економіко-енергетичного дослідження промислових підприємств розглядалися в сучасній вітчизняній і зарубіжній літературі, зокрема у роботах Воронина С.М. [1], Варнавського Б.П. [2], Шидловського А.К. [3], Китченко Е.Н. [4], у нормативній літературі [5]. Однак недостатньо досліджене питання первинного відбору напрямків досліджень енергофінансових потоків, не наведено методики їх розрахунку та аналізу результатів.

Саме тому потребують подальшого дослідження питання первинного відбору пріоритетних напрямків економіко-енергетичного дослідження на підприємстві, розрахунку енергетичних і фінансових потоків, визначення енергоємності продукції та пріоритетних напрямків енергозбереження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження пріоритетних напрямків енергозбереження машинобудівних підприємств на основі аналізу енергофінансових потоків.

Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Дослідити енергоспоживання машинобудівних промислових підприємств;
2. Розглянути методи побудови і аналізу енергетичних діаграм і таблиць;
3. Навести рекомендації щодо вибору пріоритетних напрямків енергозбереження на підприємстві на основі аналізу енергофінансових потоків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Енергоспоживання машинобудівного підприємства – це складна система взаємних зв'язків між джерелами, споживачами, перетворювачами і транспортуючими пристроями. Загальну класифікацію технологічних процесів з позиції споживання енергоресурсів можна навести наступним чином [1, 2, 4, 7]:

- Силові процеси (електро-, паро- і пневмопривід). Основні ресурси, що споживаються, – пара, стиснене повітря і електрична енергія.
- Високотемпературні процеси (плавлення, нагрів, зварювання, наплавлення). Споживається паливо і електрична енергія.
- Середньотемпературні процеси (нагрів, сушіння, випарювання, дистиляція). Споживається паливо, пара, електрична енергія, гаряча вода, димові гази.
- Низькотемпературні процеси (нагрів, холодопостачання) – пара, електрична енергія, гаряча вода, паливо, гаряче повітря, димові гази.
- Електрохімічні процеси (електроліз, електрохімічне напилювання) – електроенергія, пара, гаряча вода.